

AMİSOS / AMISOS

Cilt/ Volume 7, Sayı/ Issue 13 (Aralık/ December 2022), ss./ pp. 480-489

ISSN: 2587-2222 / e-ISSN: 2587-2230

DOI: 10.48122/amisos.1210532

Özgün Makale / Original Article

Geliş Tarihi/Received: 26. 11. 2022

Kabul Tarihi/Accepted: 24. 12. 2022

HİTİTLERDE KADINLIĞIN İKİ SEMBOLÜ: ^{GIŠ}hulali ve ^{GIŠ}hueša

TWO SYMBOLS OF FEMININITY IN HITTITES: ^{GIŠ}hulali and ^{GIŠ}hueša

Hasan TUNCER*

Öz

İnsan doğuştan itibaren çeşitli his, duygu ve yetenekler ile donatılmış, eşsiz bir canlıdır. Kadınlar ve erkekler, kendi doğalarını ve özelliklerini yansıtmalarının yanında, yaptıkları işlerde kullandıkları aletlerle de hemcinslerini temsil etmektedirler. Bu durum Hitit ülkesinde de benzerdir. Hititçe metinlerde erkekler ok ve yay ile temsil edilirken kadınlar ise öreke ve kirman ile temsil edilmektedir. Hatta bu ikililer kadınlığın ve erkekliğin birer göstergesi olarak, metinlerde birlikte kullanılmış ve birer kıyas ölçütü olarak değerlendirilmiştir. Belgelerde ^{GIŠ}hulali ve ^{GIŠ}hueša olarak adlandırılan öreke ve kirman, Hitit kadınlığının en önemli sembolleri arasındadır. Kadınların dokuma işlerindeki en büyük yardımcıları olan öreke ve kirman, Hitit ritüellerinde bir erkeğe "erkekliğini geri vermek" ya da bir erkekten "erkekliğini almak" amaçlarıyla kullanılmıştır. Kısacası bu iki alet, erkeğin cinsel iktidarını belirleyici bir rol üstlenmiştir. Asıl kullanıcıları kadınlar olan öreke ve kirman, birçok kez erkeklerin kullandığı aletlere karşılık gelen iki nesne şeklinde kullanılmıştır. Bütün bu özellikleriyle her iki nesne, Hititlerin sosyal, kültürel ve dini hayatında önemli bir yere sahip olmuştur.

Anahtar kelimeler: Hitit, ^{GIŠ}hulali, ^{GIŠ}hueša, Öreke, Kirman, Kadın.

* Dr., Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Nevşehir/Türkiye E-posta: hasan.tuncer01@hotmail.com ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-1054-7950>

Abstract

Human is a unique creature, endowed with various feelings, emotions and abilities from birth. Women and men represent their fellows with the tools they use in their work as well as reflecting their own nature and characteristics. This situation is similar in the Hittite land. In Hittite texts, men are represented with bow and arrow while women are represented with distaff and spindle. In fact, these pairs are used together in texts as indicators of femininity and masculinity and evaluated as benchmarks. Distaff and spindle, called *GIŠhulali* and *GIŠhueša* in documents, are among the most important symbols of Hittite femininity. Distaff and spindle, the biggest helpers of women in weaving, were used in Hittite rituals for the purposes of “returning his masculinity” to a man or “taking his masculinity” from a man. In short, these two tools have played a decisive role in the sexual power of men. Distaff and spindle whose main users are women, are often used as two objects corresponding to tools used by men. With all these features, both objects had an important place in the social, cultural and religious life of the Hittites.

Keywords: Hittite, *GIŠhulali*, *GIŠhueša*, Distaff, Spindle, Woman.

Giriş

Hitit ülkesinde kadınların önemini ortaya koyan en büyük temsilci, kraliçedir. Ülke işlerinde, politikada, dini merasimlerde, vakıf ve bağış işlerinde ve daha birçok yerde, kralın yanında kraliçe de görev almış ve önemli yetkilere sahip olmuştur. Kraliçelerin şahıslarına ait olan “tawananna” unvanlı mühürleri, bu güçlü ve bağımsız yetkilerini ortaya koyan en önemli kanıttır.¹ Ayrıca III. Hattuşili'nin eşi Puduhepa'nın Mısır kralı ile şahsi olarak yazışma yapabilmesi ve iki devlet arasındaki antlaşmada mührünün bulunması, Hititlerde kadının güç ve yetkisini göstermektedir.²

İş hayatında yer alarak Hitit ekonomisine önemli katkılarda bulunan kadınlar, kült alanlarında da önemli görevlere sahip olmuşlardır. Çiftçilik, değirmencilik, hekimlik, rahibelik, fal ve büyücülük gibi mesleklerle Hititlerin sosyal, ekonomik ve dini hayatlarında kendilerine yer bulmuşlardır.³ Kadınların icra ettiği en önemli mesleklerden birisi, dokumacılıktır. Dokumacı kadınlar, şüphesiz kırsal alandaki yerleşmelerde ve kentte evinde kendi evinin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bu işi yapmaktaydı.⁴ Kadınlar dokuma işlerini gerçekleştirmek için öreke ve kirmanları kullanmaktaydı.

Öreke ve kirman, Hitit kadınının gündelik yaşamının ayrılmaz birer parçası olarak kaydedilmiştir.⁵ İmalat işlemi esnasında başlıca olarak kullanılan bu iki dokuma aracına ek olarak, *panzakitti*- yani ağırşak da dokuma işleri için kullanılmıştır. Eğirilmiş olan yün daha sonra temizlenebilecek ve ilmeklerden kurtulacak bir duruma getirilmiş olur.⁶

Antikçağın erkekliği iki kriterle ölçülüyordu. Birinci kriter, erkeğin savaştaki gücü; ikincisi ise, çocuklarına babalık etme yeteneği idi. Erkekliğin bu iki yönü sıklıkla birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Hititçe çivi yazılı metinlerde, askerliğini tam anlamıyla yerine getirmeyen kimseler ile onların erkeklik veya iktidar yeteneği durumları birbirleriyle bağlantılı olarak incelenmiştir.⁷ Böyle bir durumda, erkeklerin ellerinden silahlarının, ok ve yaylarının alınacağı ve yerine öreke ve kirman verileceği ifade edilmiştir.

Hitit dünyasında kadınlar ve erkekler kendilerine özgü bir yaşam biçimi oluşturmuşlardır. Hem kadınların hem de erkeklerin kullandıkları aletler bir anlamda onların

¹ Darga 1984, 26.

² Masalcı Şahin 2017, 136.

³ Murat 2016, 74.

⁴ Yiğit 2002, 83.

⁵ Çilingir Cesur 2019, 76.

⁶ Baccelli-Belucci-Vigo 2014, 111.

⁷ Hoffner 1966, 327.

doğasını da belirlemiştir. Silah, ok ve yay gibi aletler daha çok erkeklerle özdeşleştirilirken; kirman ve öreke gibi aletler ise, kadınlığın sembolü olarak çivi yazılı belgelerde yer almıştır.

Hitit Metinlerinde ^{GIŠ}hulali ve ^{GIŠ}hueša

İlk başta “ayna” olduğu söylenen ^{GIŠ}hueša sonradan “kirman” olarak ifade edilmiştir. Sumerce ^{GIŠ}BAL(A) ve Akadça *pilakku(m)* kelimeleri ile eşitlenir.⁸ ^{GIŠ}hulali, “öreke” anlamına gelmektedir.⁹ Yün, keten, kenevir gibi eğrilecek olan malzemenin etrafına sarıldığı ve tahtadan yapılmış değnektir. Hititçe *hulali*’nin, “yün” anlamına gelen *hulana* ve *hulii*a ile aynı kökten olması muhtemel bir durumdur.¹⁰ Dokuma aleti olarak ip yapımında kullanılan öreke ve kirman, kadınların ekonomik faaliyetlerinde çok önemli bir yere sahiptir. Ayrıca adı geçen aletlerle yapılan dokuma işi, bütün sosyal statüdeki kadınların tipik etkinliği ve aynı zamanda kadınlar için adeta yaşamın sembolüdür.¹¹

^{GIŠ}hulali ve ^{GIŠ}hueša kelimeleri, Hititçe çivi yazılı birçok farklı metinde kendisine yer bulmuştur. Belgelerde sıklıkla birlikte zikredilen bu sözcüklerle ilgili, aşağıda çeşitli örnekler verilecektir.

KBo 6.34 numaralı belge, askeri bir yemin metnidir. Belgenin ilgili kısımlarında, yeminini bozan askerlerin bir kadını andıracak şekilde giyindirilecekleri, ellerinden ok ve yaylarının alınıp, yerine kadınlar tarafından kullanılan öreke ve kirmanın verileceği ifade edilmiştir. Öreke ve kirmanın bir erkeğin eline verilmesi, onların birer aşağılama sembolü olarak kullanıldığını göstermektedir. Bir yandan toplum içerisinde aşağılanıp küçük düşürülen kişi, diğer yandan erkeklik kudretini kaybedecek bir duruma düşecektir.¹²

öy.II

42 nu TÚG MUNUS ^{GIŠ}hu-la-ali ^{GIŠ}hu-e-ša-an-na

43 ú-da-an-zi nu GI-an du-wa-ar-na-an-zi

44 nu-uš-ma-aš kiš-an te-ši ki-i-wa ku-it Ú-UL-wa

45 ŠA MUNUS TÚGNÍG.LÁM^{MEŠ} nu-wa-ra-aš li-in-ki-ia har-ú-e-ni

46 na-aš-ta ku-iš ku-u-uš NI-IŠ DINGIR^{LIM} šar-ri-iz-zi

47 nu-wa-kán A-NA LUGAL MUNUS.LUGAL DUMU^{MEŠ} LUGAL HUL-lu

48 tak-ki-iš-zi na-an ki-e NI-IŠ DINGIR^{LIM} LÚ-an MUNUS-an

49 i-en-du tu-uz<-zi>-uš-šu-uš MUNUS^{MEŠ}-uš i-en-du

50 nu-uš MUNUS-li wa-aš-ša-an-du nu-uš-ma<-aš>-ša-an TÚG^{ku-ri-eš-šar}

51 ši-ia-an-du ^{GIŠ}BAN^{HIA} GI^{HIA} ^{GIŠ}TUKUL^{HIA}

52 I-NA QA-TI-ŠÚ-NU du-wa-ar-na-an-du

53 nu-uš-ma-aš-kán ^{GIŠ}hu-la-ali ^{GIŠ}hu-u-e-ša-an-na

ay.III

1 <I-NA> QA-TI-ŠU-NU ti-[(an-du)]

⁸ Ünal 2016, 192; Çilingir Cesur 2019, 76.

⁹ Oettinger 1976, 64; Puhvel 1991, 361; Tischler 2001, 53; Kloekhorst 2008, 356.

¹⁰ Ofitsch 2001, 486; Kloekhorst 2008, 357-358.

¹¹ Bellucci-Vigo 2014, 33.

¹² Friedrich 1924, 166; Oettinger 1976, 10-13.

- 42 şimdi kadın elbisesi, öreke ve kirman
 43 getirilir, bir ok kırılır
 44 ve şu sözler söylenir: Bu nedir?
 45 Kadın bayram giysisi değil mi? Onu, yemin töreni için bulunduruyoruz.
 46 Kim bu yeminleri bozarsa;
 47 krala, kraliçeye ve prenslere bir kötülük
 48 yapmaya kalkışırsa, o kişiyi bu yeminler erkek iken kadın
 49 yapsın. Onun ordularını da kadın haline dönüştürsün.
 50 Onları kadın gibi giydirdinler ve onlara başörtüsü
 51 taksınlar, onların oklarını, yaylarını ve silahlarını
 52 ellerinde kırsınlar
 53-1 ve onların ellerine öreke ve kirman versinler!

KUB 15.35 numaralı belge, Niniveli İstar ile ilgili bir ritüel metnidir. Yukarıdaki belgeye benzer bir kullanım şeklin, bu metinde de karşımıza çıkmaktadır. Bir erkeğin elinden erkekliği, üreme yetisi ve sağlığının alınması; o erkeğin elinden silahlarının, ok ve yaylarının alınmasıyla gerçekleşmektedir. Ardından kadın gibi giydirilen erkeğin eline öreke ve kirman verilmektedir. Metnin ilgili kısmının (öy. I) transkripsiyonu ve tercümesi şu şekildedir:¹³

- 51 *na-aš-ta A-NA LÚ^{MEŠ} ar-ha LÚ-NITÁ-tar tar-hu-i-la-tar*
 52 *ha-ad-du-la-tar ma-a-al-la GIŠTUKUL^{HIA} GIŠBAN^{HIA} GIŠKAK.Ú.TAG.GA^{HIA}*
 53 *GÍR da-a na-at I-NA URU^{URU} Hat-ti ú-da a-pí-da-aš-ma-kán ŠU-i*
 54 *ŠA MUNUS^{TI} GIŠhu-u-la-li GIŠhu-i-ša-an-na da-a-i*
 55 *nu-uš MUNUS-ni-li ú-e-eš-ši-ai nu-uš-ma-aš-kán TÚG^{TUG}ku-re-eš-šar ša-a-i*
 56 *nu-uš-ma-aš-kán tu-e-el aš-šu-ul ar-ha da-a*
 57 *[A]-NA MUNUS^{MEŠ}-ma-kán ar-ha an-ni-ia-tar a-ši-ia-tar*
 58 *mu-uš-ni-en da-a na-at-kán A-NA KUR URU^{URU} Hat-ti iš-tar-na ú-da*

- 51 Sonra erkeklerden erkekliğini, üreme yetisini ve
 52 sağlığını alın. Onlardan silahlarını alın. Onlardan yaylarını, oklarını ve
 53 hançerlerini alıp, Hatti ülkesine getirin. O erkeklerin ellerine
 54 öreke ve kirman verin.
 55 Onları kadın gibi giydirin. Başlarına başörtüsü takın.
 56 İyilikleri onlardan uzaklaştırın.
 57-58 Anneliği, sevginin ve cinselliğin gücünü kadınlardan alın ve Hatti diyarına getirin.

KUB 29.1 numaralı belge, saray binası ile ilgilidir. Metinde, öreke ve kirmanın manevi bir şekilde kullanımı göze çarpmaktadır. Dokumacı kadınlar tarafından, kralın

¹³ Wegner 1981, 59.

yıllarını dokumakta ve bu yılların iyiliklerle dolu olmasını temenni etmektedirler. Ayrıca metinde “yetenekli dokumacı kadınlar”dan da söz edilmektedir. Metnin ilgili kısmının (öy. II) transkripsiyonu ve tercümesi şu şekildedir.¹⁴

- 5 EGIR-*pa'*-*ma te-ez-zi nu ku-it iš-ša-an-zi a-pa-ša-aš-ši*
 6 EGIR-*pa te-ez-zi* ^{GIŠ}*hu-u-la-li har-zi*
 7 ^{GIŠ}*hu-u-šu-uš šu-u-wa-du-uš har-kán-zi*
 8 *nu LUGAL-wa-aš MU.KAM^{HL.A}*-uš ma-al-ki-ia-an-zi*
 9 *ú-et-ta-an-na ku-ut-re-eš-mi-it kap-pu-u-wa-u-wa-ar-ša-me-et*
 10 *Ú-UL du-uq-qa-a-ri*
 11 ^{GIŠ}*DAG-iz LUGAL-i te-ez-zi hu-it-ti-wa nam-ma-ma*
 12 DUMU.DUMU^{MEŠ}-*ŠU LUGAL-wa-aš pá-r-na lu-ut-ti-ia*
 13 ^{MUNUS.MEŠ}*UŠ.BAR ul-ki-iš-ša-ru-uš* ^{LÚ.MEŠ}*BAR.DUL₈ a-pé-e-da-aš*
 14 *pé-ra-an za-ap-za-ki da-a-i nu* ^{GIŠ}*PÈŠ šu-uh-ha-a-i*
 15 *a-pé-e-da-[˘]aš-ša pé-ra-an ke-e-nu-pí da-a-i*
 16 *nu* ^{GIŠ}*GEŠTIN HÁD.DU.A* ^{GIŠ}*ha-ši-ig-ga-ia šu-uh-ha-i*
 17 LUGAL-*un-wa li-li-iš-ki-it-tén**

5 ve yeniden konuşur: Onlar ne yapıyor? Diğeri (kartal) ona cevap

6 verir: O bir öreke tutuyor;

7 onlar kirman ve tarak tutuyor.

8 Onlar kralın yıllarını dokuyorlar.

9-10 Bu yılların sınırı yoktur, onların iyiliği sayısızdır.

11 Taht, krala şöyle der: Şimdi kralın

12 tüm oğullarını saray penceresine getirin!

13 Yetenekli dokumacı kadınlar ve dokumacı.

14 Onların birinin önüne cam kap koyar ve onun üzerine incir döker/serper.

15 Diğeri önüne şarap sürahisi koyar

16 ve üzüm ve meyveleri onun üzerine serper

17 (ve şöyle söyler): Kralı arındırın!

KUB 7.8 numaralı belge, Arzawalı kadın Paškuwatti ile ilgili ritüel metnidir. Belgede bir erkeğin iktidarsızlığına çözüm bulunması için büyü yapılmış ve izlenen yollar ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir. Metnin ilgili kısmının (öy. I) transkripsiyonu ve tercümesi şu şekildedir:¹⁵

- 19 [*nam-m*]*a-at IŠ-TU SÍG SA₅ SÍG BABBAR an-da iš-hi-iš-[k]i-i-mi*

¹⁴ Goetze 1969, 357-358; Marazzi 1982, 152-153; Görke, 2017.

¹⁵ Goetze 1969, 66-69; Hoffner 1987, 272-277; Ofitsch 2001, 479-480; Peter 2004, 200-201; Mouton 2007, 129-141.

- 20 [nu A-N]A EN ʾSÍSKUR ʾ ^{GIŠ}hu-u-i ʾ-ša-an ^{GIŠ}hu-u-la-li-i[a]
 21 [ŠU-i] an-da te-eh-hi na-aš-kán KÁ.GAL^{HLA}-TIM kat-t[a]-an
 22 [ar-ha] ú-iz-zi na-aš-kán GIM-an KÁ.GAL^{HLA}-TIM
 23 [pa-r]a-a ti-ia-zi nu-uš-ši-iš-ša-an ^{GIŠ}hu-u-e-ša-[an]
 24 [^{GIŠ}]hu-u-la-li-ia ar-ha da-ah-hi nu-uš-ši ^{GIŠ}PAN [GI^{HLA}]
 25 [p]i-ih-hi na-aš-ta an-da ki-iš-ša-an me-ma-ah-hi
 26 ka-a- ʾša-wa ʾ-ták-kán MUNUS-tar ar-ha da-ah-hu-un
 27 nu-wa-at-ta EGIR-pa LÚ-tar pí-ih-hu-un nu-wa-[za MUNUS-aš]
 28 ša-ak-li-in ar-ha [n]am-ma pé-eš-ši-[ia-at]
 29 nu-wa-za ša-ra-a LÚ-aš š[a-ak]-li-in [da-at-ta]

- 19 Kırmızı yün ve beyaz yünü birbirine bağlarım.
 20 Ritüel sahibinin eline bir kirman ve öreke
 21 veririm. Ritüel sahibi kapının altından
 22 geçecek. O kapıdan
 23 girerken, kirman ve
 24 örekeyi ondan geri alacağım. Ona bir ok ve yay
 25 vereceğim ve bunu yaparken şöyle konuşacağım:
 26 Bak! Kadınlığı senden uzaklaştırdım
 27 ve sana erkekliği geri verdim. Bir kadının
 28 yollarından kurtuldun(yollarını terk ettin),
 29 şimdi bir erkeğin yollarını göster!

KBo 25.184 numaralı belge, Hitit ölü ritüelleri ile ilgilidir. Metinde kadınların öreke ve kirman; erkeklerin ise ok ve yay kullandıkları belirtilmiştir. Metnin ilgili kısmın (öy. II) transkripsiyonu ve tercümesi şu şekildedir:¹⁶

- 60 [..... I[?]] LÚ-ma-aš-ši ^{GIŠ}PAN QA-TI-ŠU
 61 [^{GIŠ}GAG.Ì.TAG^{HLA} da-a-i ma-a-an MU]NUS-za-ma nu-uš-ši ^{GIŠ}hu-la-a-li
 62 [^{GIŠ}hu-u-e-ša-an-na QA-TI-ŠU da-a-i] nu-uš-ši TÚG^{NÍG}.LÁM^{MES}

- 60 ..... Bir adam, bir ok
 61 (ve) bir yay onun elinde(dir). Fakat o bir kadınsa bir öreke
 62 ve bir kirman onun elinde(dir) ve onlar onun bayram giysilerini verirler.

KUB 7.1 numaralı belge, Ajatarša, Wattiti ve Šuššumaniga'nın büyü ve ritüelleri ile ilgili metindir. Belgenin ilgili kısmının (öy.II) transkripsiyonu ve tercümesi şu şekildedir:¹⁷

¹⁶ Kassian-Korolev-Sedel'stev 2002, 98-99.

¹⁷ Ofitsch 2001, 489; Fuscagni 2017.

30 *ki-nu-na-wa-ra-at zi-ik* ^DUTU-uš *hu-uk-ki-iš-ki na-at*
 31 *šu-uh-ha<-az> kat-ta ú-da-i na-at-kán* DUMU-li *ku-ut-ta-ni-eš-ši na-a-i*
 32 *nu te-ez-zi hu-i-ša-aš-wa pa-an-za-ki-it-ti-iš* GIM-an
 33 *ú-e-ha-at-ta* DUMU-li-ia *i-da-a-la-u-eš ka-ra-a-te-eš*
 34 *kat-ta-an ar-ha a-pé-ni-eš-ša-an wa-ha-an-du*
 35 *ŠA* GI-ma-wa *ha-pu-ša-aš-ša-an-za ma-ah-ha-an ha-pu-ša-aš-ša*
 36 EGIR-an-da *Ú-UL ú-^re^l-mi-az-zi* DUMU-an-na *i-da-la-u-e-eš*
 37 *ka-ra-a-te-eš QA-TAM-MA le-e ú-e-mi-ia-az-zi* .....

30 Şimdi sen Güneş Tanrısı, onu çağır.

31 Sonra onu çatıdan indirir, çocuğun gövdesine sarar ve

32 şöyle der: kirmanın ağırşığı nasıl dönüyorsa,

33-34 çocuğun kötü bağırsakları da aşağı doğru dönsün

35-36-37 Ama bir okun sapının başka bir oka çarpmadığı gibi, kötü bağırsaklar da çocuğa çarpmasın.

KUB 59.2 numaralı belge, Nuntariyaşsa Bayramı ile ilgilidir. Belgede örekenin (eğrilecek malzeme ile) sarıldığını görmekteyiz. Metnin ilgili kısmının (öy. II) transkripsiyonu ve tercümesi şu şekildedir:¹⁸

5 *lu-uk-kat-ti-ma* LUGAL-uš ^{URU}Ha[-at-t]u-ši *ú-iz-z[i*]
 6 *nu* ^Éha-le-en-tu-u-aš *šal-lⁱ a-še-eš-šar*
 7 NIN.DINGIR-ma *I-NA* ^É^{<D>}Ka-tah-ha *pa-iz-zi*
 8 *nu-za-kán* ^{GIŠ}hu-l^ra-lⁱ *hu-la-li-ia-az-zi*
 9 *I-NA* ^É^DLAM[MA E]ZEN₄ *[h]a-da-ú-ri* DÜ-an-zi
 10 *I-NA* ^ÉA-BU *BI-TI-ma* EGIR-pa *ú-wa-wa-aš*
 11 EZEN₄ DÜ-^raⁿ-zi UD.9.KAM

5 Ancak ertesi gün kral Hattuša'ya gelir.

6 Ve *halentuwa*-evinde büyük buluşma gerçekleşir.

7 NIN.DINGIR-rahibesi Katahha Tapınağına gider.

8 Ve (eğrilecek malzeme ile) örekeyi sarar.

9 *Hadauri* bayramı koruyucu tanrının tapınağında kutlanır.

10-11 İdarecinin evinde ise dönüş bayramı kutlanır. 9. gün.

KBo 31.44 numaralı belge, mahkeme kayıtlarını içermektedir. Metnin ilgili kısmında, 2 şekel altın ile bir öreke yapıldığından söz edilmektedir. İlgili kısmın transkripsiyonu ve tercümesi şu şekildedir (Tani, 2001, s. 832):

¹⁸ Haas 1994, 842; Nakamura 2002, 37-39.

2 *nu-wa-kán* II GÍN GUŠKIN *ar-ha* [ME-un[?]

3 *na-at-za* *GIŠhu-la-li* DÚ-nu-un *n[a-at*[?]

2 2 şekel altın aldım

3 ve bununla bir öreke yaptım ve bu ...

Sonuç

Hitit metinlerinde kadınlar ve onların kullandıkları aletlerden birçok defa söz edilmiştir. Bu aletlerden ikisi, öreke ve kirmandır. *GIŠhulali* ve *GIŠhueša* olarak adlandırılan bu iki alet, Hitit dünyasında kadınlığın birer temsilcisi ve sembolü olarak kullanılmıştır.

Zanaatkârlık, Hitit ekonomisinin işleyişinde çok önemli bir yere sahiptir. Hitit dünyasındaki önemli meslekler arasında dokumacılık da bulunmaktadır. Erkek dokumacıların yanında kadın dokumacıların da varlığı bilinmektedir. Kadın dokumacılar, dokuma işlerini gerçekleştirirken öreke ve kirman kullanmış ve şüphesiz farklı türden birçok dokuma ürününü üretmişlerdir. Her iki dokuma aleti, kadınların günlük hayatının vazgeçilmez bir parçası olmuştur.

Öreke ve kirman, metinlerde farklı amaçlarla kullanılarak yer almıştır. Kadınların kullandığı aletler olarak bilinen öreke ve kirman, belgelerde daha çok erkeklerle ilgili yerlerde birer kıyas ölçütü olarak kullanılmıştır. Örneğin, erkekler için birer tehdit unsuru olarak metinlerde yer almışlardır. Bir erkeğin “erkeklik kudretinin alınması” ve “onun kadın gibi görünmesi” amacıyla, o kişinin elinden ok ve yayları alınmış yerine birer öreke ve kirman verilmiştir. Bu iki alet bazı belgelerde tam tersi bir sebep ve amaçla da kullanılmıştır. “Bir erkeğe erkeklik kudretini geri vermek” hedefiyle, o erkeğin elinden alınan öreke ve kirman yerine, o kimseye ok ve yay verilmiştir.

Eskiçağ erkeğini ön plana çıkaran iki unsur; onların askeri güç ve yetenekleri ve erkeklik kudretleridir. Öreke ve kirman, her iki durumu da doğrudan etkilemiştir. Erkeğin cinsel anlamda güçsüzlüğünü yüzüne vuran ve onu küçük düşüren durumlarda öreke ve kirman kullanılmıştır. Askeri yemin metninde, ülkesine ihanet içinde olan ve verdiği yeminleri tutmayan kimseler, kadın görünümüne büründürülerek, onların toplum içerisinde aşağılanması ve küçük düşürülmesi hedeflenmiştir. Ayrıca o kimselerin askerlik meslekleri ellerinden alınacaktır. Tüm bunlar yapılırken kullanılan nesnelere arasında öreke ve kirman da yer almaktadır.

Öreke ve kirmanın nasıl kullanıldığı ile ilgili ayrıntılı bilgiler yoktur. Daha çok ritüellerdeki kullanımıyla ilgili bilgi sahibi olunabilmektedir. Kirmanın ağırşasının döndüğü, örekenin eğriyecek olan malzeme ile sarıldığı gibi konularda bilgiler mevcuttur. Ayrıca bir belgede 2 şekel ağırlığındaki altından bir öreke yapıldığı ifade edilmiştir. Şüphesiz hem kirmanın hem de örekenin bir maliyeti söz konusudur. Ancak sözü geçen metinden başka bir yerde bu konuya temas edilmemiştir.

Kadın için öreke ve kirman ne ise, erkek için de ok ve yay odur. Metinlerde birçok kez bu ikililer birbirlerine zıt olacak şekilde beraber kullanılmıştır. Erkeğin silahı nasıl ok, yay, hançer gibi onun gücünü simgeleyen araçlar ise, kadının silahı da el emeği isteyen ve önemli bir işçilik gerektiren öreke ve kirman aracılığıyla üretilen dokuma ürünleridir.

Öreke ve kirman, kadının kullandığı iki basit aletten çok daha fazlasını yansıtmaktadır. Öyle ki, kadının günlük hayatındaki vazgeçilmez birer parçası, sosyal hayatta onun yerini belirleyen iki unsur ve o dönem Anadolu kadınının toplumdaki rolünü yansıtan nesnelere. Hititlerin sosyal, ekonomik, dini ve kültürel hayatında kadınların da var olduğunu gösteren

öreke ve kirman; kadının işgücünü ve yeteneğini kanıtlayan, onların yaşam tarzını belirleyen birer nesne ve semboldür.

Çıkar Çatışması / Conflicts of Interest: Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder. / The author declare no conflict of interest.

Kaynakça

- Baccelli, G.-Bellucci, B.-Vigo, M. 2014, "Elements for a Comparative Study of Textile Production and Use in Hittite Anatolia and in Neighbouring Areas", *Prehistoric, Ancient Near Eastern and Aegean Textiles and Dress*, 97-142.
- Bellucci, B.-Vigo, M. 2014, "Note Sulla Concezione del Post Mortem Presso Gli Ittiti", *Religio Collana di Studi del Museo delle Religioni "Raffaele Pettazzoni"*, (Ed. I. Baglioni), 21-36.
- Çilingir Cesur, S. 2019, "Eşyanın Cinsiyeti: Hitit Ritüellerinde Kadın", *TÜBA-AR*, 24, 73-89.
- Darga, A. M. 1984, *Eski Anadolu'da Kadın*, Acar Matbaacılık Tesisleri, İstanbul.
- Friedrich, J. 1924, "Der Hethitische Soldateneid". *Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische", Archaologie*, 35/3, 161-194.
- Fuscagni, F. 2017, *hethiter*, net/: CTH 390 (Portal Mainz).
- Goetze, A. 1969, "Hittite Rituals, Incantations, and Description of Festival", *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*, 346-361.
- Görke, S. 2017, *hethiter*, net/: CTH 414.1 (Portal Mainz).
- Haas, V. 1994, *Geschichte der Hethitischen Religion*, Leiden: Brill.
- Hoffner, H. A. 1966, "Symbols for Masculinity and Femininity: Their Use in Ancient Near Eastern Sympathetic Magic Rituals", *Journal of Biblical Literature*, 85/3, 326-334.
- Hoffner, H. A. 1987, "Paskuwatti's Ritual Against Sexual Impotence (CTH 406)", *Aula Orientalis*, 5, 271-287.
- Kassian, A.-Korolev, A.-Sedel'tsev A. 2002, *Hittite Funerary Ritual Šalliš Waštaiš*, AOAT, Münster: Ugarit.
- Kloekhorst, A. 2008, *Etymological Dictionary of the Hittite Inherited Lexicon 5*, Leiden: Brill.
- Marazzi, M. 1982, "Costruiamo la Reggia, Fondiamo la Regalita: Note Intorno ad un Rituale Antico-Ittita (CTH 414)", *Vicino Oriente*, 5, 117-169.
- Masalcı Şahin, G. 2017, "Hitit Yasalarında Kadının Yeri", *Çeşm-i Cihan: Tarih, Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi*, 4/2, 134-143.
- Mouton, A. 2007, *Reves Hittites Contribution a une Histoire et une Anthropologie dur eve en Anatolie Ancienne*, Culture and History of the Ancient Near East 28, Leiden: Brill.
- Murat, L. 2016, "Anadolu'da Hitit Döneminde Kadın ve Önemi", *Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın*, (Ed. O. Köse), 73-87.
- Nakamura, M. 2002, *Das Hethitische nuntariyašha-Fest*, Leiden: Peeters Publishers.

- Oettinger, N. 1976, *Die Militärischen eide der Hethiter*, StBoT 22, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Ofitsch, M. 2001, “Zu Heth. Huesa-: Semantik, Etymologie, kulturgeschichtliche Aspekte”, *Akden des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie*, (Ed. G. Wilhelm), 478-498.
- Peter, H. 2004, *Götter auf Erden Hethitische Rituale aus Sicht Historischer Religionsanthropologie*, Stockholm: Almqvist-Wiksell International.
- Puhvel, J. 1991, *Hittite Etymological Dictionary: Words Beginning with H*, vol. 3, Berlin: Mouton de Gruyter.
- Tani, N. 2001, “KUB 40.91 (+) 60.103 E Alcuni Nuovi Frammenti Di CTH 294”, *Anatolia Antica: Studi in Memoria di Fiorella Imparati*, Eothen 11, 827-835.
- Tischler, J. 2001, *Hethitisches Handwörterbuch*, Innsbruck: Institut für Sprachen und Literaturen der Universität Innsbruck.
- Ünal, A. 2016, *Hititçe-Türkçe Türkçe-Hititçe Büyük Sözlük: Hattice, Hurrice, Hiyeroglif Luwicesi, Çivi Yazısı Luwicesi ve Palaca Sözcük Listeleriyle Birlikte*, Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Yiğit, T. 2002, “Hititçe Çivi Yazılı Metinlerde Dokumacılar”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 17/2, 79-84.
- Wegner, I. 1981, *Gestalt und Kult der Ištar-Šawuška in Kleinasien*, Alter Orient und Alter Testament 36, Neukirchen-Vluyn: Butzon-Bercker.